

Радомир В. ИВАНОВИЋ

НАЈНОВИЈА ФАЗА
АФИРМАЦИЈЕ ЉУБИШОЛОГИЈЕ КАО
ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНЕ ДЈЕЛАТНОСТИ
(*ирилоі аксиолоіји*)

Сажетак: Ради лакше доступности и прегледности елабориране грађе, студија је подијељена у три дијела. *Први дио* је назван „Тематика, проблематика и апоретика“, посвећен је најширем концентричном кругу расправе (стр. 1–9). Њиме аутор указује на могућности релацијске теорије у историографији (од половине XIV вијека до данас). *Други дио* „Зборници радова, тематски блокови и посебна издања“, посвећен је супстанцијалној теорији, односно развоју љубишологије као интердисциплинарне дјелатности у посљедњих пола стољећа (стр. 10–21). У овом дијелу рада анализирамо укратко пет зборника радова (од *Стефана Мићрова Љубише*, 1976, до *Пашировићи — језик и књижевности*, 2012), као и два тематска блока: „Умјетност приповиједања С. М. Љубише (Наратолошки аспект)“, 2000, и „Фолклор у дјелу С. М. Љубише“ (2001). *Трећи дио* — „Биљешке“ (стр. 21–27) посвећен је примарној и секундарној литератури. Наведену литературу и елаборирану грађу аутор је вредновао и превредновао у сагласности са модерно заснованом књижевнаучном аксиологијом.

Кључне ријечи: *Љубиша, љубишологија, љубишолози, афирмација, историја, антропологија, етнологија, литерарурологија, лингвистика, фолклористика, компаративистика и културологија*

„Јер језик није дјело,
већ дјелатност.“

А. фон Хумболт

ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА И АПОРЕТИКА

У књизи *Романтизам. Револуција. Марксизам* (Београд, 1976) Марија Јањон с правом тврди да је XIX вијек био вијек „антропо-

* Академик Радомир В. Ивановић, инострани члан ЦАНУ

лошких открића“, док у књизи *Оіледи о реализму* (Београд, 1947) Ђерђ Лукач оправдано тврди да је XX вијек био вијек „великих открића“. Велики број открића омогућен је двама процесима који представљају дух Епохе (*Geist des Epoche*) — XIX вијек као вијек „историзације свијести“, а XX као вијек „теоретизације свијести“ и наглашеног процеса дивергенције појединих научних дисциплина које су временом служиле као облици моделовања реалности. Једноставније речено, XIX вијек је инсистирао на интегралној, а XX вијек на парцијалној слици свијета, што се може илустровати обиљем међусобно разноврсних аналитичких метода, методика и методологија (од интуicionизма, преко руске формалне школе, феноменологије и структурализма до деконструкције и поетике постмодернизма, о којој и умјетници и научници саопштавају веома диспаратна мишљења).

Остваривању интегралне слике свијета у великој мјери су помагали процеси конвергенције научних дисциплина, с обзиром на то да су евидентан развој појединих научних области користили као премошћивање познате дијаде: умјетности и науке и изразите тежње ка монади, какву представља књига Паула Фајерабенда — *Наука као умјетности* (објављена на њемачком 1984, а преведена на српски језик 1994). Нешто закашњелој премоћи релацијске над супстанцијалном теоријом доприносило је и обједињавање сродних научних дисциплина око истог предмета, какав је случај са *неіошолоіијом* (која обухвата преко 40 научних дисциплина) и *љубишолоіијом* (која обухвата преко 20 научних дисциплина). Међу њима, објективно говорећи, постоји битна разлика у томе што *неіошолози* користе све врсте наука (од природно-математичких, преко техничких до медицинских и биотехничких наука), док *љубишолоіија* користи претежно хуманистичке (историографију, антропологију, етнологију, лингвистику, културологију, науку о књижевности, музикологију, историју умјетности, филозофију, теологију), док су друштвене науке знатно запостављеније у односу на хуманистичке (педагогија, андрагогија, екологија, социологија, логистика, право, политологија, комуникологија, психологија, архитектура, информатичке науке и библиотекарство).¹ Најзапостављеније у *љубишолоіији* су природне науке, о чему говори једино издавање зборника радова из ове области — *Природни ресурси Пашићровића у контексту Црнојорској џриморја* (Подгорица, 2015).

Објективно говорећи, невелико али драгоцјено као умјетничка, научна и културна баштина, цјелокупно Љубишино дјело веома

је и прикладно. и податно, и изазовно за различите врсте интердисциплинарног проучавања, о чему свједочи илустративно волуминозна *Био-библиографија о Пашићровићима* коју је саставио Милорад Т. Миловић (Петровац на Мору, 2001, стр 823, двостубачно, 10.127 библиографских јединица). Тим поводом неопходно је закључити да је дошло вријеме у коме *библиографије* Љубишиних дјела (као продукциони модел) и *био-библиографије* дјела о Љубишином дјелу (као рецептивни модел) не само да су временом постале предмет библиографије, библиологије и библиогностике, него истовремено и дио двије најновије дисциплине — библиометрије и сциентометрије.

У жељи да се стваралачки и прегалачки пишчев портрет представи новим искуствима, сазнањима и претпоставкама, било би неопходно акценат аналитичког и синтетичког проучавања помјерати са поља хуманистичких на поља друштвених наука, будући да се тиме увелико шири дискусија на кенетвајтовски схваћена „номадска поља духа“. Будући да је Љубиша истински полиграф или полихисторик (пјесник, прозаиста, фолклориста, преводилац, али истовремено и приређивач мемоариста, епистограф, критичар, политолог, полемичар и публициста), нормално се са неопходном радозналешћу дочекују за сада ријетка дјела ове провенијенције, какво представља компаративно конципирана расправа — *На размеђу свјејтова и ейоха (Књижевник и њолићичар Стефан Митров Љубиша)* Милуна Лутовца („Политичка култура“, Загреб, 2011, стр. 124). О компаратистици као полазној основи за настајање дјела пише рецензент Миливој Солар у пропратној биљешци уз књигу:

„Монографија Милуна Лутовца о Стефану Митрову Љубиши резултат је модерног културолошког истраживања. Повезујући Љубишино политичко и књижевно дјеловање у контексту друштвених, политичких и националних превирања 19. стољећа, она обликује портрет досједног борца за будућност властитог народа. Дубоко разумијевајући проблематику конституције националне свијести у процијепу између Истока и Запада, на размеђи цивилизација и у увјетима када Судбина малих народа и периферије много више овиси о центрима моћи него о њима самима, Љубиша је схватио важност образовања, језика и књижевности, као и да се у политици мора у чинити највише од онога што је могуће. Стекао је тако, као самоук, изузетно широко образова-

ње и углед утемељитеља државних и културних темеља црногорског народа што га сврстава у повијесно важне личности на цијелокупно јужнословенском простору.“²

На могућност проширивања елабориране тематике, проблематике и апоретике без посредника указује занимљиво конципирана књига Марка Суђића — *Суђе и данкаде Пашићровића од XV до IX вијека* (Петровац на Мору, 2014) у којој је аутор презентовао 403 мандата Паштровске банкаде (1419–1828), затим двије књиге — *Зидине над немирним морем (Зборник радова о Касиелу и Лазарећу у Пећировцу)*, Будва 2016, коју су коауторски приредили Душан Медин и Горан Пајовић, и Мила Медиговић-Стефановић: *Урамљена љећовања (Прилој тиурисћичкој исћорији Пашићровића)*, Петровац на Мору, 2013, као и три волуминозна *Пашићровска алманаха* (Петровац на Мору — Свети Стефан, I — 2014, II — 2016, III — 2018), која су приредили Мирослав Лукетић и Марко Кентера. Готово да нема области духовне и материјалне културе које нијесу обухваћене овим периодичним публикацијама (од историографије и економије, преко архитектуре и урбанизма, екологије и туризма, до природних ресурса културе науке и умјетности, као и историје религије, политологије, културне баштине, навођења грађе и историјских извора, приказа старих и нових издања, права, обичаја, самоуправе и обиљежавања значајних јубилеја).

*

Досадашњи проучаваоци Љубишиног дјела сагласни су у томе да се продукциони модел може хронолошки подијелити у двије фазе: *йрва* је почетна и мање важна (она је започета историјско-етнолошким прилогом „Општество Паштровско у окружју Которском“, завршено на Ђурђевдан, 1845), док *друја* фаза обухвата оно што чини суштину његовог стваралаштва (интегрисано доцније у збирку интегралне прозе *Пријовијесћи црногорске и йриморске*, Дубровник, 1875, и фрагментарне прозе *Причања Вука Дојчевића* Беч, 1877–1879).³ Општа сагласност је знатно смањена уколико у средиште интересовања поставимо рецептивни модел интересовања о коме смо опширније и систематичније писали у студијама „Допринос књижевнонаучном развоју (Књижевнонаучна мисао о Љубишином дјелу)“, 2000, и нарочито, у „Књижевнонаучне монографије о дјелу С. М. Љубише“, 2010). У њима смо понудили

слједећу хронолошку подјелу: I фаза 1845–1900, II фаза 1901–1914, III фаза 1918–1941. и IV фаза 1945–2017, уз напомену да би се IV фаза такође могла подијелити на двије цјелине: а) од 1946. до 1970. и б) од 1971. до 2017, будући да посљедњих пет деценија сматрамо фазом потпуне афирмације писца, дјела и љубишологије, односно његовог највишег доприноса књижевном развоју, као и развоју филологије.⁴

Обје предложене врсте подјела (и хронолошка и типолошка) имају своје предности и своја ограничења. Једно од најзначајнијих карактеристика хронолошке подјеле видимо у могућности сукцесивног праћења двају веома важних процеса за Љубишину филозофију и психологију стварања: а) праћење генерирања поетских идеја и б) праћење генерирања књижевног текста, док предности типолошке подјеле најприје видимо у могућностима праћења интенционалног лука дјела, као и праћења лингвистичког лука дјела, будући да у виду имамо укрштај парадигматских (вертикалних) и синтагматских (хоризонталних) у дјелу.⁵ Проучавајући три врсте односа ствараоца и читаоца: *intentiooperis*, *intentioauctoris* и *intentionlectoris*, ми смо у стању да на нове врсте укрштаја разнородних модела одговоримо онако како нас је упућивао мудри Карл Р. Попер. У познатој књизи *Објективно сазнање (Еволутивни принцип)*, 1979, аутор тим поводом пише: „Сматрам да је циљ науке проналажење задовољавајућих решења за све што у њима изазива потребу за објашњењем“, у потпуној сагласности са раније објављеном књигом *Лоика научних открића*: „У складу са тим *раси свеї сазнања се сасијоји у модификацији иретходної сазнања* — било његове измене или његовог одбацивања на широкој основи“ (стр. 70, текст подвукао К. Р. Попер).

Када је ријеч о примијењеној равни проучавања, у наставку рада указаћемо на још једну врсту подјеле, што ће рећи на четири међусобно повезана концентрична круга која кореспондирају парадигматским и синтагматским осама:

— *Први* концентрични круг друштвених и хуманистичких наука чине дисциплине које су неопходне за тумачење историјског, политичког, идеолошког и културолошког аспекта догађајних и асоцијативних низова у Љубишином дјелу, с обзиром на то да је поетика времена увелико надређена поетици простора. Њега чине књиге Ј. Вукмановића — *Пашировићи, антиројолошко-еинолошка иситивања* (Цетиње, 1960), П. В. Ковачевића — *Пашировићи* (Свети Стефан, 1974), М. Божића — *Немирно ириморје XV века* (Београд, 1979), као и три књиге *Пашировских исирава*: књ. I су

обухваћене исправе од XVI до XVIII вијека (Цетиње, 1959), приредили И. Божић, Б. Павићевић и И. Синдик, књ. II (Будва, 1990), приредили Ј. Бојовић, М. Лукетић и Б. Шекуларац и књ. III (Петровац на Мору, 1999), приредио Б. Шекуларац.

— *Дрући* концентрични круг представљају важни и амбициозно замишљени научни скупови који су потом резултирали издавањем зборника радова и на тај начин постајали нови центри иницијације, који су несумњиво поспјешивали даљу популаризацију Љубишиних дјела. Са истом намјером објављивани су у периодичним публикацијама тематизовани блокови и посебна издања Љубишиних дјела, од којих овом приликом издвајамо: Љубишина *дјела* у три књиге: 1. *Пријовијестии црнојорске и њиморске* (стр. 350), 2. *Причања Вука Дојчевића* (стр. 262) и 3. *Бој на Вису. Говори и здравице. Аутобиографија* (стр. 257), уредили: Ч. Вуковић, Н. Дамјановић и М. Лукетић (Цетиње — Будва, 1970), затим капитално издање — *Сабрана дјела (Криичко издање)* у пет књига: 1. *Пријовијестии црнојорске и њиморске*, 2. *Причања Вука Дојчевића*, 3. *Бој на Вису. Преводи. Чланци. Говор*, 4. *Писма* и 5. *Био-библиографија* (Титоград — Никшић — Будва, 1978, приредили Ђ. Радовић (књ. 1), Н. Вуковић (књ. 2), Р. Ротковић (књ. 3–4) и М. Лукетић (књ. 5).

Другу групу у оквиру првог круга представља најприје пет зборника радова: *Стефан Миширов Љубиша* (Титоград, 1976, стр. 23, уредио Ј. Ђоновић), *Књижевно дјело Стефана Миширова Љубише — Ново читање* (Будва, 2000, стр. 284, уредила Л. Ђурашковић), *Пашировићи (Историја. Култура. Природа)*, Петровац на Мору — Свети Стефан, 2001, стр. 302, уредили Р. В. Ивановић и Ј. Милутиновић, *Стефан Миширов Љубиша у контексту медитеранске културе* (Будва 2005, стр. 288, уредила Р. Ђурашковић) и *Пашировићи (језик и књижевност)*, Београд — Петровац на Мору, 2012, стр. 238, уредила М. Медиговић-Стефановић.⁶

— *Трећи* концентрични круг чине поједини тематски блокови, који су, по правилу, посвећени специјалистичким разматрањима: први блок је објављен у титоградском часопису „Стварање“ (год. XXXIX, бр. 12, 1974), у коме су заступљени: Р. Ротковић, Ј. М. Миловић, Б. Бањевић, Н. Вуковић, Р. Ј. Драгићевић и Р. Ђуровић; „Умјетност приповиједања Стефана Митрова Љубише (Наратолошки аспект)“, објављен у зборнику радова *Ноттаге Данилу Кишу (IV)*, Будва, 1999, стр. 103–200, аутори: Н. Вуковић, М. Пантић, Р. В. Ивановић, Д. Ичевић, З. Бојовић, М. Радовић, В. Церовић, Б. Јелушић; „Фолклор у дјелу Стефана Митрова Љубише“, објављен у

зборнику радова *Пашићровићи (Историја. Култура. Природа)*, Петровац на Мору — Свети Стефан, 2001, стр. 7–103, аутори: М. Пантић, Р. В. Ивановић, Б. Мркајић, М. Клеут, В. Минић, С. Дамјанов, Ј. Чађеновић, Ж. Ђурковић, З. Радуловић и В. Стругар.

— *Четврти* концентрични круг је најхетерогенији својим садржајима и системом циљева које остварује, тако да захтијева додатну научну аргументацију када је у питању задовољавање различитих хоризоната рецепијената. Тако, на примјер, прве двије припадају етнологији: Д. Миковић — *Пашићровска свадба* (Подгорица, 1988), у два издања, при чему су у другом издању објављени: предговор У. Зеновића и три поговора: М. Пантића, Р. В. Ивановића и М. Медиговића) и М. Медиговић-Стефановић — *Невјестиа у свадбеном кругу* (Београд — Петровац на Мору, 2016, у два издања). Наредне три књиге припадају музикологији: М. Логар — *Пашићровски виџез — музичка игра у три чина* (Режевићи — Подгорица, 2000, клавирски извод, либрето, М. Ражнатовић, приредила А. М. Зечевих); З. Марјановић — *Приморју на велико знамење* (Петровац на Мору, 2016, стр. 320) и *Зачух вилу у дубраву ће њјесан њоје* (зборник радова о паштровској и будванској музичкој традицији и сродним темама), Београд — Петровац на Мору 2016, стр. 392, приредили З. Марјановић и Д. Медин.⁷

Поседну пажњу у овом концентричном кругу заслужују два избора која припадају компаратистици, а чији је аутор Раздобудко-Човић: први је — *Љубишина 'Бисерница'* (*Пословице и мудре изреке у Љубишином дјелу*) (Будва, 2003) и *Љубишине умовворине* (*Фразеологизми, њаремиие, њоредбене консџрукције и њаремииски блокови у Љубишиној нараџивној њрози*), Нови Сад, 2004, стр. 182, о којима смо писали у студији „Кључар од језика (Паремиие и фразеологизми у Љубишином дјелу)“, 2004. Вриједан пажње је и *Поменик Пашићровића*, мемоарско дјело М. Лукетића (Свети Стефан, 2000, стр. 181).

На основу реченог може се без дилема закључити да је временом, мада неравномјерно, из деценије у деценију расло интересовање за Љубишино дјело и љубишологију, посебно уколико се зна да су центри иницијације били у Будви (Музеји и галерије Будве, који су организовали културну, књижевну манифестацију „Љубишини дани“), потом у Подгорици (у повременим издањима и скуповима које организује Црногорска академија наука и умјетности и која припрема издање монографије *Казалице Сџефана Миџрова Љубише*, 2018) и Удружењу Паштровића и љубитеља Паштровића

„Дробни пјесак“, са сједиштем у Београду, Петровцу на Мору и Светом Стефану, које је недавно организовало два научна скупа: „Паштровићи — говорни и писани језик“ (у Београду, 5. IV 2011) и „Књижевна критика о дјелу Стефана Митрова Љубише“ (у Петровцу на Мору, 6. VIII 2011), од којих је доцније састављен и издат зборник радова — *Паштровићи (језик и књижевност)*, Београд — Петровац на Мору, 2012, стр. 238, уредила М. Медиговић. У зборник су накнадно унијети и прилози: М. Јовановића, Ј. Стојановић, Д. Бојовић, А. Зечевић, Д. Јевремовић, М. Ђорђевића и М. Голијанина.

ЗБОРНИЦИ РАДОВА, ТЕМАТСКИ БЛОКОВИ И ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Од бројних афирматора Љубишиног дјела у посљедњих пет деценија развоја *љубишологије* посебно се истиче Ђуза Радовић (1906–1989), било да је ријеч о личном интелектуалном и креативном удјелу, било о различитим областима и видовима иницијације. О томе илустративно свједочи податак да је ово дјело представљало Радовићеву опседантну тему, најчешће књижевноисторијски, а потом и књижевнокритички елаборирану. У његове заслуге потребно је уврстити најприје организовање Симпозијума о Љубиши, одржаног у Титограду и Будви 21–23. априла 1976, након чега је објављен један од најзначајнијих зборника радова — *Стефан Миширов Љубиша* (ЦАНУ, Титоград, 1976, стр. 231), у коме су заступљени прилози 23 научника различитих профила. У његову заслугу убрајамо и покретање иницијативе за објављивање Љубишиних *Сабраних дјела* (*Критичко издање*) у пет књига, које су приредили Ђ. Радовић, Н. Вуковић, Р. Ротковић и М. Лукетић (ЦАНУ, Титоград, 1988).⁸

На основу вишегодишњих искустава и сазнања, Радовић тврди да се Љубишином дјелу приступало са разумијевањем, али и да су бројни примјери неразумијевања истог дјела, при чему мисли превасходно на однос супстанцијалне и релацијске теорије сазнања и тумачења, као и на неисцрпност у убицирању основних теоријских премиса аутопоетике, поетике и метапоетике. Иако је Радовић књижевно сазријевао у окриљу покрета социјалне књижевности (1928–1941), који је процес социјализације претпостављао процесу естетизације умјетности, аутор се у огледу из 1976. године залаже за конституисање поетолошких открића: „Љубиша спада у оне ретке књижевне ствараоце који имају своју поетику, што

сваком добром књижевном критичару или историчару књижевности намеће обавезу да пре свега, и пре примене ма каквих општих књижевних и теоријских критеријума, проучи, упозна ту особину, у његовом приповедачком ткиву остварену и показану поетику“ (стр. 13–14). Развијајући даље ову идеју, Радовић ће децидно закључити: „Естетика је, узимајући овај термин у ширем значењу за Љубишу, као и за толико значајних европских мислилаца и књижевника пре и после њега, била пре свега домен морала“ (стр. 14). Радикализујући неке од научних идеја, Радовић Љубишу убраја у романтичаре, што је не само дискутабилно, него уједно захтијева и додатну научну аргументацију. Одређени дио те аргументације предложио је Милорад Јеврић у тек објављеној књизи — *Историја српске књижевности — реализам* (Косовска Митровица — Бања Лука, књ. I, 2017, стр. 412–422).⁹

Од двадесетак прилога уврштених у први зборник радова (1976) више од половине припада науци о књижевности (књижевној историји и књижевној критици). Савременог реципијента посебно занимају мишљења књижевних стваралаца (попут И. Секулић, Ч. Вуковића, Ћ. Сијарића, Р. Зоговића и С. Томовића); потом књижевних аналитичара (попут Т. Чубелића, који занимљиво пише о односу усменог и писаног стваралаштва, Ј. Погачника, М. Стојовића, Ј. Чађеновића и С. Вукмановића), као и Р. Петровића (политолога), и М. Лукетића (публицисте), Р. Ротковића (о војним набавкама), Д. Радојевића (о етици), С. Мијушковића (о правима) и више лингвистичких прилога (В. Никчевића, А. Пеца, Р. Симића и Б. Остојића). Као веома драгоцјен прилог истичемо студију Василија Калезића „Љубиша и наша критика“. У њему аутор показује изванредну информисаност о писцу и дјелу, али и наглашену полемичност са најистакнутијим љубишолозима, као што је И. Секулић.¹⁰

Најсрећнији тренутак у новој фази афирмације Љубишиног дјела и љубишологије предстаља објављивање *Сабраних дјела (Критичко издање)*, 1978, у пет књига. У њима је цјелокупно пишчево дјело сабрано на једном мјесту, лако доступно, снабђевено критичким коментарима, потребном грађом и библиографијом. Неке од уводних студија овог издања представљају истински допринос: Радовића студија „Казивања Стјепана Митрова Љубише“ (књ. 1, стр. 9–29), Вуковићева студија „Причања Вука Дојчевића“ Стефана Митрова Љубише“ (књ. 2, стр. 7–69), Ротковићева студија „Љубишина писма“ (књ. 4, стр. 7–23) и Лукетићева студија „Хронологија живота и рада Стефана Митрова Љубише“ (књ. 5, стр. 7–27). Занимљиво

је при томе напоменути да су двојица од четворице приређивача аутори најпознатијих монографија о Љубиши — Ротковић: *Трајајући за Љубишом* (Београд, 1982) и Вуковић: *Причања Вука Дојчевића* (Цетиње, 1982) и *Пријовијести Стефана Мићрова Љубише* (Београд, 1985).¹¹

Зборник радова *Књижевно дјело Стефана Мићрова Љубише Ново читање* (Будва, 2000, стр. 291), објављен након одржавања научног скупа у Режевићима, 27–28. II 1998, представља најамбициознији пројекат издања сродне провенијенције. У њему је заступљено 25 махом реномираних научника. При томе, свјесно или не-свјесно, по први пут предност је дата фолклористици као научној дисциплини, која је у стању да задовољи веома разноврсна аналитичка интересовања. Већ на почетку зборника Н. Вуковић се подухватио тешког и сложеног задатка да објасни интеракцију трију процеса који се редовно смјењују: *митологизацију*, *демитологизацију* и *ремитологизацију* у наративној прози „Кањош Мацедоновић“, коју Вуковић третира најприје као *митологему*, а непосредно затим је узима као *еџимон* у настајању реалистички засноване приповијетке. Душан Ичевић пише о интеракцији наративних облика у усменој књижевности (као виду колективне имагинације) и облика у умјетничкој књижевности (као виду индивидуалне имагинације). Ичевић расправља и о двије врсте филологије, доминантне у Љубишино вријеме: *визуелној филологији* (Augenphilologie) и *акустичкој филологији* (Ohrenphilologie). Аутор ове студије их представља метафорично — као однос *пријовијести* и *причања*.

У продужетку прилога из зборника споменули бисмо рад В. Минића, који се бавио фолклорним богатством неразвијене повијести „Скочићевојка“; В. Баћовића, који се бавио искључиво пословицама као предајним облицима; В. Церовића, који се бавио хумором у *Причањима Вука Дојчевића*; В. Питулић пише о архетипским значењима „Скочићевојке“, док М. Стојнић на занимљив начин пореди стару руску „Причу о кожару“ са „Кањошем Мацедоновићем“, а Д. Калезић о библијским мотивима и мотивима православне традиције у Љубишином дјелу. На крају, неопходно је споменути и два прилога који припадају компаратистици: Ж. Ђурковић, који упоређује портрете Кањоша и војводе Драшка из *Горској вијенца*, и В. Осолника, који упоређује стваралачке опусе С. М. Љубише и Ф. Левстика (Кањоша и Мартина Крпана).

Због напада НАТО-а и Америке на нашу земљу (половином 1999. године) одложена су два планирана скупа, која су убрзо потом

одржана у Петровцу на Мору, 17. и 18. IX 1999. године („Фолклор у дјелу Стефана Митрова Љубише“), а потом у истом мјесту, 15. IX 2000, мултидисциплинарни скуп — *Пашићровићи (Историја. Култура. Природа)*, уз учешће петнаестак научника.

Као што се може судити по реторици наслова овога скупа, он је у највећој мјери посвећен историјској тематици и проблематици. Ту мислимо првенствено на чланак Зорана Лакића, студију Б. Шекуларца, илустровану одређеним бројем архивске грађе и факсимила на језицима Отоманске империје, Б. Ковачевића, који пише о ишчитавању текстова Ј. Гелчића и Ф. Мадараце, као и на студију Д. Ј. Мартиновића о портретима заслужних Паштровића: Стефана Паштровића, Симеона Пишчевића, Симеона Наранчића-Зорића, Давида Наранчића, Висариона Љубише, Николе Ст. Љубише, др Божидара Перазића, Марка и Душана Греговића, који су претходили објављивању *Поменика Пашићровића* (I) М. Лукетића (Петровац на Мору, 2000, страна 184).

Веома занимљив је културолошки конципиран оглед Д. Ичевића „Културни обрасци у Љубишиним приповијестима (Сукоб културних модела Истока и Запада)“, стр. 182–197. Аутор тврди да се Запад може дефинисати као кристална, а Исток као аморфна цивилизација, о којима систематично и опсежно пишу Фернанд Бродел и Едвард Саид.¹² Ј. Даниловић расправља о правном положају жене у обичајном праву Паштровића (од краја XV до почетка IX вијека), М. Суђић о несвакидашњем сазвјезђу свјетских пустолова из Паштровића, В. Гојнић о Паштровићима у дијаспори, а Б. С. Греговић о паштровској руралној архитектури.¹³

Организатори четвртог научног скупа, „Стефан Митров Љубиша у контексту медитеранске културе“ (одржаног у Будви, 27–28. II 2002, а објављеног 2005, стр. 288), усмјерили су интересовање научника на проучавање три важна аспекта: 1. проучавање културних модела Истока и Запада, 2. проучавање односа патријархалног и грађанског модела и 3. проучавање наративног и скриптивног модела у реалу медитеранске / левантинске културе. Допринос прилога из ове публикације састоји се још у испитивању филозофије и психологије стварања, потом испитивању у оквиру наратологије и генологије, као и компаратистике и културологије. На тај начин је „студиј књижевности“ обогатим „студијем културе“, што на најпримјеренији начин показује подјела прилога у више концентричних кругова: *првом* кругу припадају прилози Ч. Вуковића, М. Стојнић, Р. В. Ивановића, Д. Иванића, Н. Вуковића, В. П. Никчевића

и М. Медиговић-Стефановић; *грујом* компаративна проучавања, при чему најприје мислимо на однос националне и наднационалне књижевности, а потом и на поређење Љубишиног дјела са дјелима Манцонија, италијанске књижевности које је преводио, затим В. С. Караџића, Његоша и класичне грчке књижевности, о чему пишу В. Осолник, Р. В. Ивановић, Р. Ротковић, Ж. Ђурковић, В. Питулић, С. Јелушић, М. Медиговић-Стефановић и П. Поповић. Занимљиви су прилози посвећени француској „Антрополошкој школи“ (М. Блок, Л. Февр, Ж. ле Гоф, Ф. Бродел, Ј. Хојзинга и други).¹⁴

На крају расправе о улози зборника радова, тематских блокова и посебних издања неопходно је закључити да је много уравнотеженије описиван однос наративног и скриптивног модела, што на прикладан начин приказују конструкционе и композиционе схеме зборника — *Пашићровићи (Историја. Култура. Природа)*, стр. 302 и *Пашићровићи (језик и књижевност)*, стр. 238. Пратећи развој Љубишологије у овим научним областима, без тешкоћа смо закључили да као нови центри иницијације све више служе литературолошке и лингвистичке монографије, попут докторске дисертације Б. Пејовића — *Књижевно дјело Стефана Миширова Љубише* (Сарајево, 1977) или књиге попут М. Лукетића *Био-библиографија. Прилози* (Титоград, 1988). Такав утицај се може убицирати у књигама Ђ. Пејановића — *Љубишино дјело у свјетлу књижевне кристике и историје књижевности* (Подгорица, 1996), којом су обухваћене три сфере проучавања: естетика, поетика и критика (узете у композитном значењу).¹⁵

*

Три функционално одвојена тематска блока у посебну аналитичку цјелину резултат су ауторовог сазнања да се временом мијењају аналитички, синтетички, логички, генеративни и аналогни методи, али да и даље остају у центру интересовања радозналих проучавалаца — наука о књижевности и наука о језику, с једне, као и фолклористика и компаратистика с друге стране посматране. При томе није наодмет напоменути да су компаратистичке теме исцрпене у најмањој мјери, поготову уколико имамо у виду експанзију ове научне дисциплине, чији су теоријски резултати сажето изложени у *Преједном речнику компаративистичке терминологије у књижевности и култури* („Академска књига“, Нови Сад, 2011, стр.

482, двостубачно), а примијењени резултати у књизи М. Радовића *Компјаративни кваријет* (исти издавач, Нови Сад, 2014).¹⁶

Компаратистика је неопходна у праћењу „идеја Епохе“, тачније речено, у истраживању односа појединих стилских формација и комплекса, од којих издвајамо најприје однос класицизма, романтизма и реализма, потом однос реализма, натурализма и веризма, а нешто доцније и однос реализма и модернизма. У првом тематском блоку „Умјетност приповиједања Стефана Митрова Љубише (Наратолошки аспект)“, Будва, 1999, М. Пантић показује све облике могућности које се крије у овој научној дисциплини. У сажетом огледу он укратко расправља о односу експлицитне и имплицитне поетике:

„У питањима експлицитне (или изричне) и имплицитне (прећутне) поетике, како се обично називају та два опречна приступања самих писаца поимању о песништву, под којим се, по старом начину гледања на ствари, подразумева књижевност уопште и у целини, Стефан Митров Љубиша налазио се негде на златној средини, између двеју назначених скупина писаца, ако се оне не схвате као крајности и ако се не узимају у обзир њихове средње и прелазне форме. Љубиша се није ни сувише често, ни исцрпно, изјашњавао о својим погледима на суштину, смисао и сврху књижевности, нити је много расправљао, или барем давао да се виде његова схватања о свим подробностима које у тој ствари долазе; Толико уосталом нису ни била широка његова знања, нити су дотле досезала његова интересовања за књижевна учења и доктрине“ (стр 113).

Душан Иванић, као један од најбољих зналаца српског реализма, пише о аутопоетичким коментарима, техници приповиједања и облицима говора. Аутор уз помоћ Ж. Женета, Бута, Калера и Бенвениста најприје дефинише коментар као нов жанр, затим о њему пише као о прототексту или поруци, да би на крају показао у чему се све састоји његова функционалност. У закључку констатује: „У тако насталој двостраној култури одржава се елементарна напетост између слике (развијене у причу, јунаке радње) и појма (идеје, смисла који се даје уградити у вриједносни систем заједнице), али говорећи у старом пару, између митоса и логоса“ (стр. 150–151).¹⁷

Низ занимљивих информација читалац може наћи у другом тематском блоку — „Фолклор у дјелу Стефана Митрова Љубише“, одржаном исте године (1999). У студији објављеној у овом блоку подробно смо се бавили односом фолклорних и наративних облика у *Причањима Вука Дојчевића*, са становишта савремене наратологије и генологије. Посебну пажњу у студији посветили смо мишљењима Карла фон Сидова и, нарочито, Кирила В. Чистова, који се залаже за три врсте ненаративног коментара: *Zagenbericht* („гласине и сплетке“), *Memorat* („причу-успомену“) и *Fabulat* („релативно стабилну и традиционалну сижејну причу“). Аутор с правом упозорава на неминовност преплитања *нарајолошкој* и *јенолошкој* плана, расправе, будући да *јредања* омогућавају деканонизацију жанра, а да жанр, осим тога, показује „сопствену вољу“, у односу на „вољу жанра“. Стога је у праву Карел Чапек када тврди: „Свако причање има своје законе“ (стр. 20). У овом тематском блоку, који садржи и неколико чланака и огледа, занимљиво су структурирани прилози М. Пантића, Б. Мркајића, М. Клеут, В. Минића, С. Дамјанова, Ј. Чађеновића и Ж. Ђурковића.

Оглед З. Радуловић „Фигуративност израза у дјелима С. М. Љубише и М. М. Поповића“ (стр. 90–98) налази се на средокраћи раније објављених лингвистичких радова у свих пет зборника радова и трећег тематског блока — „Паштровићи — говорни и писани језик“ (Београд, стр. 7–85). Њему претходе веома запажени лингвистички прилози В. П. Никчевића, А. Пеца, Р. Симића и Б. Остојића (Титоград, 1976, стр. 195–228), од којих је најрепрезентативнији оглед А. Пеца „Један поглед на писану ријеч Стефана Митрова Љубише“¹⁸. Поједини аутори се јављају и у другим зборницима. Тако се, на примјер, у зборнику из 2000. године сријећемо са студијом В. Никчевића „Народни карактер Љубишина језика и стила“, а у зборнику из 2001. године с веома значајним прилозима М. Јовановића „Паштровићи и паштровски говор у досадашњој научној литератури“ и Р. Биговић-Глушице „Паштровићи у црногорским судским документима друге половине XIX вијека (језичка анализа)“.

Генерирање доминантних идеја и књижевног текста лако се може пратити и у науци о језику, јер се на основу појединачних радова може пратити настајање појединих лингвистичких монографија, као и рад истих аутора након објављивања монографије. Такве су монографије *Љубишина језичка ковница* В. П. Никчевића (Подгорица, 2003), *Говор Пашировића* М. Јовановића (Подгорица, 2005, стр. 536) и *Језик Стефана Митрова Љубише* М. Тепавчевић

(Подгорица, 2010, стр. 588). Оне, међутим, немају адекватан одзив, попут литературолошких монографија, уколико се изузме књига Зоре Јестровић *Књигом о књијама (књижевна есејистика)*, Цетиње, 2017, у којој је објављен њен оглед „Његош у прози“ (предмет језичке анализе који садржи исцрпни осврт на монографију М. Тепавчевић, стр. 161–180).

У том погледу посматрано, добродошао је тематски блок „Паштровићи — говорни и писани језик“ (Београд — Петровац на Мору, 2012, стр. 7–186). Уопштено речено, њиме је сумиран велики број лингвистичких и структуралних резултата, искустава, знања и претпоставки, који истовремено свједоче о евидентном развоју саме науке о језику. Истовремено њиме се показују нова истраживачка „поља духа“, при чему првенствено мислимо на прилоге Б. Остојића „Снага и моћ језика Стефана Митрова Љубише и његов удио у изградњи Вукова модела књижевног језика“. У њему, између осталог, аутор пише: „Љубиша је лексички богатио умјетничку приповијетку у којој долази до изражаја лексичко и фразеолошко богатство, семантичко-лексичка слојевитост, елиптичност и гномичност језика својствено црногорским говорима“ (стр. 14). Такође су веома занимљиви и прилози М. Јовановића „Процеси јотовања сонаната Л и Н и сродне појаве у ‘Паштровским исправама’ и паштровском говору“, као и прилог истакнутог лингвисте М. Ковачевића „Стилистика типова говора у ‘Причањима Вука Дојчевића’ Стефана Митрова Љубише“ (стр. 29–41), у коме аутор дефинише четири типа говора: 1. *ауџорски* говор, 2. *ујравни* говор, 3. *неујравни* говор и 4. *слободни неујравни* говор. Такође је веома занимљива и студија Ј. Стојановић „Контитуанти вокала ЈАТ у ‘Паштровским исправама’ (16–19. вијека)“, у којој расправља о односу старог дугог *јаџа* и кратког *јаџа* (стр. 42–64).

На основу сумарног прегледа развоја појединих научних дисциплина које су се нашле у епицентру *љубишологије* као интердисциплинарне дјелатности (1970–2017), без икаквих дилема се може закључити да је у назначеном периоду видно повећано интересовање научника веома различитих научних профила, као и врсте примјењених елаборација предмета којима се баве. Такође је евидентно да су обogaћени методи и методологије приступа расположивој грађи, што се може доказати проучавањем односа продукционог и рецептивног модела (а), потом примјеном модерног и објективног вредновања и превредновања умјетничких и научних вриједности (б), као и проширивање на нове научне области (осим „студија

књижевности и језика“), (в) све је више радова из „студија културе“ (г). То практично значи да је цјелокупна тематика, проблематика и апоретика *љубишолоије* далеко од исцрпљивања, да се у блиској будућности могу очекивати нови резултати, чиме је на још једном примјеру потврђена апофтегма А. фон Хумболта да су језик и језичка умјетност наша друга домовина, да је континуирана човјекова духовна потреба и да јој се наука мора враћати увијек из почетка:

*Јер језик није дјело, већ дјелатносћ.*¹⁹

БИЉЕШКЕ

ТЕМАТИКА, ПРОБЛЕМАТИКА И АПОРЕТИКА

¹ О односу друштвених и хуманистичких наука писали смо више и систематичније у студији „Умјетничке и научне вриједности дјела Марка Миљанова Поповића данас (Прилог науци о науци)“, 2017, коју смо подијелили у четири цјелине: „Уводна разматрања“, „Монографије, расправе и студије“, „Научни скупови, зборници радова и издања дјела“ и „Биљешке“.

² Какве су посљедице Љубишиног политичког идеолошког и друштвеног дјеловања, рјечито свједочи М. Лутовац у завршном одјељку књиге:

„У *Аустрији* је Љубиша уживао глас верзираног и умјереног политичара и даровитог књижевника. Доприносио је развоју њеног парламентаризма и демократског духа у њему, уношењем отворености, смјелости и неконвенционалности у раду парламента. Љубишин наступ послѣје Бокелског устанка спада у антологијске узорне дипломатије и говорништва. Обрушавањем на политику владе И. Вагнера, као њеног реализатора, као штетну за монархију и углед двора, амнестирао је цара од одговорности за војну експедицију на Боку, као и за њен пораз, и уједно, остварио значајне бенефите за санирање штете у Боки. Послѣје тог његовог историјског говора, пала је аустријска влада, с војним министром Вагнером, и изабрана нова, генерал Родић по-

стављен за намјесника Далмације, а Љубиша за предсједника Далматинског сабора“ (стр. 115–116).

³ О амбициозности Љубишиних књижевних, некњижевних и хибридних дјела сугестивно свједочи инсерт преузет из наведеног рада:

„Ово је општество кроз разна многа стољетија многим и различним владијетелима, привржено и подложено бивало, и под свима умјело је без оскрвњенија своју народну независимост одржати, своје сопствене законе и уредбе с којима се међусобом управљало, свето сачувати, и своје обичаје непогазити чак доскорашњи крвави времена, која су се почетком настојећега вијека ову част Европе несрећно посјетила била. Опште је припознато, да су Паштровићани и данас најбољи јунаци у Боки; они су често са албанашким Турцима рат водили но нису им се никада покорили“ (књ. 3, стр. 127).

⁴ Дјелимичну потврду хронолошкој (у већој) и типолошкој подјели (у мањој мјери) читалац може наћи у занимљиво конципираној књизи Ђура Пејановића — *Љубишино дјело у свјетлу књижевне кријике и историје књижевности* (КПЗ Подгорица, 1996, стр. 186), коју је аутор подијелио у осам цијелина (I–VIII), од М. Павлиновића, Л. Томановића и А. Шеное па до Д. Живковића, М. Никчевића и Р. Ротковића.

⁵ О односу теорије сазнања и теорије тумачења опширније смо писали у компаратистички конципираној студији „Компаративно проучавање Његошевог и Љубишиног дјела“. У њој смо такође по први пут писали о односу његошологије (стр. 99–103) и љубишологије (стр. 103–106).

⁶ Наведени зборник радова је подијељен у три цјелине: 1. „Паштровићи — говорни и писани језик“ (стр. 9–86), „Књижевна критика о дјелу Стефана Митрова Љубише“ (стр. 87–199) и „Прилози“ (стр. 201–238).

⁷ Изван понуђених подјела остала су поједина издања — *Консултативни сасијанак историчара, научника и јавних радника* (одржан у Петровцу на Мору, 14–15. IX 1997, а објављен у истом мјесту, 1998, стр. 104), који су приредили: У. Зеновић, Р. В. Ивановић и М.

Пантић; потом зборник радова — *Природни ресурси Пашићровића у контексту Црнојорској њиморја* (одржан у Петровцу на Мору, 12–13. X 2013, а објављен у Подгорици, ЦАНУ, 2015, књ. 19, стр. 156), уредили Р. В. Ивановић и П. Анђус, као и књига — *Урамљена љешовања (Прилоі њуристичкој исѡорији Пашићровића)* М. Медоговић-Стефановић, у којој су објављена 32 прилога научника различитих профила и интересовања.

Упутно је видјети и репрезентативну библиотеку „Вјечна зубља“, у којој су објављени избори — Петра I Петровића Његоша, Петра II Петровића Његоша, Марка Миљанова Поповића, Николе I Петровића Његоша и С. М. Љубише — *Пријовијесѡи црнојорске и ѡриморске* („Обод“, Цетиње, 2001, стр. 243, приредио Ново Вуковић).

Вриједно је помена и најновије издање — *Сѡефан Миѡров Љубиша. Марко Миљанов* (приредила Лидија Томић), Издавачки центар Матице српске, Нови Сад, 2017. Овај заједнички једнотомни избор уврштен је у познату едицију „Десет векова српске књижевности“.

ЗБОРНИЦИ РАДОВА, ТЕМАТСКИ БЛОКОВИ И ПОСЕБНА ИЗДАЊА

⁸ Поводом 75 година живота и 50 година књижевног рада ЦАНУ је издала Радовићев избор — *Студије и оілеги* (Титоград, 1983, стр. 265), који су приредили Д. Костић и Р. В. Ивановић, писац уводне студије „Допринос Ђузе Радовића науци о књижевности“ (стр. 11–22). Приређивачи су у избор, уз пишчеву сагласност, уврстили први Радовићев значајни рад о Љубиши („Стјепан Митров Љубиша“, стр. 110–126), писан 1948, који представља предговор издању из те године, а изоставили су доцније написане истородне прилоге: „Казивања Стјепана Митрова Љубише“, 1969. (стр. 7–40) и „Пред поруком са Дробног пијеска“ (зборник радова из 1976, стр. 13–20).

⁹ О томе да је однос појединих стилских формација и комплекса веома суптилан (како у националној, тако и у наднационалној књижевности), у правој свјетлости показује однос романтизма, протореализма и реализма. О томе смо више писали у још необјављеној студији „Књижевна историја као облик систематизације знања“ (2017, рук. стр. 22). При томе смо поновили наше основно теоријско опредјељење — да Љубишино дјело, *in extenso* посматрано,

припада *йрошореализму, крийичком реализму и фанйасйичном реализму.*

¹⁰ И. Секулић је на занимљив начин скицирала политички портрет Љубишин:

„На политичком попришту, убрзо је постало јасно обе-ма борбеним странама: да у Љубиши живи и кује планове и тактике знатан политички дар. Баш ‘политички’. Умео је Љубиша политичар да броди по суку, ходи по мокру. Нити начелан до херојства, нити опортунист до занемаривања народног интереса. Према Аустрији је Љубиша имао тактику каквој би га били учили негдашњи Млеци. А на другој половини је био неуморан заступник народа, народни човек стално на збору и договору с браћом, други отац свима којима је помоћ била потребна, како би га учили да ради Паштровићи и Црна Гора“ (стр. 43).

¹¹ У студији „Првоименовање ствари и раћање језика (Допринос Нова Вуковића љубишологији)“, утврдили смо да је Вуковић најчешће примјењивао два модела читања: модел *цикличној чийања* и модел *реверзидилној чийања*, евидентно присутан у десетак његових прилога, објављених у периоду од 1967. до 1980. године.

У оквиру манифестације „Пјесничка ријеч на извору Пиве“ (Плужине, крајем јула 2002) организован је скуп „Научно дјело др Нова Вуковића“ (учествовало је 16 научника), а у оквиру манифестације „Љубишини дани“ (у Будви, крајем фебруара 2003) округлисто „Допринос академика Нова Вуковића истраживању књижевног дјела Стефана Митрова Љубише“ (учествовало је 10 учесника). Нажалост, Музеји, галерије и библиотеке из Будве нијесу објавили материјал са овог скупа, али су појединачни прилози објављивани у текућој периодици.

¹² Ичевић је саопштио кратку и ефектну дефиницију двају наведених модела културе, позивајући се на Ж. Павловића:

„Кристална’ је цивилизација организације, такмичења и прогреса, вертикална, цивилизација задовољства (индивидуалистичког), града култивисаног номадства. У њој влада култ вјечности и здравља.“

„Аморфна је, пак, цивилизација ритуална, и рационализма, патријархална организација, хоризонтална, цивилизација села, нужности, статична. У њој су све религије осим хришћанске. Изузима ипак православље које припада источној, аморфној цивилизацији. Код Љубише би се нашли наноси и кристалне и аморфне цивилизације у сваковрним цивилизацијама“ (стр. 183).

¹³ У књизи *Консултативни састанак историчара, научника и јавних радника* (Петровац на Мору, 1998), предложили смо дугорочни научни пројекат који је реализован у цјелини издавањем књига — *Сјећања (Казивања учесника)*, 1998; *Пашићровске исјаве* (књ. III), 1999; зборника радова *Пашићровићи (Историја. Култура. Природа)*, 2001. и *Био-библиографија о Пашићровићима* (2001), коју је сачинио М. Т. Миловић. На сличном састанку, одржаном у београдском Етнографском музеју (у прољеће 2016) у Удружењу Пашићровића, предложили смо нови дугорочни пројекат: *Пашићровићи у дијаспори* (уредник Павле Анђус), *Пројекција мојуће развоја туристичке природе у Пашићровићима и Будви* (уредник Владо Вукасовић), *Пашићровске исјаве* (књ. IV), уредник Ђорђе Борозан, и *Пашићровски манастири и цркве* (уредник Александар Чиликов).

¹⁴ Два средишна идеологема „антрополошке школе“ су: „дуго трајање“ (*la long durée*) и „научна синтеза“ (*histoire total*). Нама је веома прихватљиво и мишљење Пола Рикера који тврди: „Између делатности приповедања и временског карактера људског искуства постоји корелација која није плод пуког случаја већ један облик транскултурне нужности.“ Стога смо у цитираној студији посебну пажњу посветили односу темпоралности и наративности, као и рикеровским категоријама: *ирефиурација*, *конфиурација* и *рефиурација* (стр. 152).

¹⁵ Други дио зборника радова насловљен је „Књижевна критика о дјелу Стефана Митрова Љубише“ (стр. 87–234). Он је започет већ помињаном студијом „Књижевнонаучне монографије о књижевном дјелу С. М. Љубише“, а настављен огледима Д. Иванића, Љ. Ђурашковић, М. Ђорђевића и М. Медиговић-Стефановић. У посебном одјељку „Прилози“ (стр. 179–236) саопштен је прилог из музикологије (А. М. Зечевић), затим селективна библиографија С. М.

Љубише (2000–2011) Д. Јевремовић, као и доступна грађа, илустрације и фотографије.

¹⁶ Много и систематично дефинисаних одредница може се наћи у лексиколошким издањима, као што су *Речник књижевних термина* (Београд, 1975, стр. 898, двостубачно, уредио Д. Живковић) и *Лексикон савремене културе (Теме и теорије, облици и инспирације од 1945. до данас)*, Београд, 2008, стр. 785, двостубачно, уредио Ралф Шнел.

¹⁷ У студији „Врсте и функције ауторских коментара“, објављеној у нашој књизи *Реторика човјечности* (Нови Сад — Подгорица, 1993, стр. 84–114), ми смо у историјско-етнографско-књижевној прози М. М. Поповића *Плеће Кучи у народној ирци и ијесми* (1904) евидентирали три врсте коментара: 1. „Ауторски коментари као дио ауторске поетике“ (стр. 92–97), 2. „Ауторски коментари као индикатори стваралачке свијести“ (стр. 90–803) и 3. „Ауторски коментари као везивно ткиво“ (стр. 103–114).

¹⁸ О томе Пецо без икаквог трага двоумљења пише: „Знатно више од Вука то је чинио и Љубиша. Тачно је да је у Љубишиној писаној ријечи има дијалекатских особина, али је тачно и то да су све оне прошле кроз пишчев језички филтер и да су добиле у коначној форми један општенородни карактер. На другој страни, изостале су многе специфичности које карактеришу говор краја одакле је узет мотив за причу, а напомнимо и то, нису томе узрок графички знаци, одсуство графема“ (стр. 211)

¹⁹ Посебан вид афирмације Љубишиног дјела представља одзив умјетника из различитих области умјетности (од белетристике до музике). Ту превасходно мислимо на двије опере: а) изгубљену оперу *Горде* у три чина Д. де Сарно-Сан Ђорђо (за коју је либрето написао Саво Рачета), као и телевизијску оперу у три чина *Паштровски виџез* (1974), за коју је либрето написао Михајло Ражнатовић (објављен је још 1961. као сепарат „Наш лијепи брат ритер паштровски Кањош Мацедоновић“). У области белетристике запажена дјела су остварили В. Секуловић и В. Огњеновић, а у области драматургије релативно је велики број оних који су драматизовали Љубишина дјела и учинила их примјереним за сценско, филмско, телевизијско и радио извођење. Сва она заједно заслужују посебан аналитички и специјалистички осврт.

Радомир В. ИВАНОВИЧ

ПОСЛЕДНЯЯ ФАЗА ПОДТВЕРЖДЕНИЯ ЛЮБИШОЛОГИИ
В МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

(Вклад в аксиологию)

Резюме

Исследование последней фазы подтверждения любিশологии как междисциплинарной деятельности является естественным и логическим продолжением исследований «Литературно-научные монографии по работе Стефана Митрова Любиши» (2012), в которой автор рассматривает наиболее известные литературно-исторические, культурные, поэтические и лингвистические монографии Любиши (Божидара Печновича, 1977, Радослава Ротковича, 1982, Нова Вуковича, 1980. и 1985, Дыора Пеяновича 1996, и Миодарке Тепавчевич, 2010). Благоприятный аналитический метод был использован в этой связи и в десять наиболее важных дискуссий (от Дыора Керблера, 1924, до Вука Церовича, 2000).

Последнее исследование делится на три части, и посвящено дальнейшему продвижению любিশологии как междисциплинарной области, которая включает два десятка научных дисциплин. Первая часть под названием «Тема, проблемы и апоретика (синтетические соображения)», стр. 1–9, вторая часть «Материалы, тематические блоки и специальные издания (аналитические соображения)», стр. 10–18, и третья часть «Замечания» (стр. 21–22). Исследование посвящено анализу пяти коллекций текстов: Титоград, 1976, Будва, 2000, Петровац на море — Светой Стефан, 2001, Будва, 2005, и Петровац на море — Белград, 2017, как и двум тематическим блоком; Будва, 1999, и Петровац на море — Светой Стефан, 2001. В «Замечаниях» записана первичная и вторичная литература об авторе.

Ключевые слова: *Любиша, любিশология, любিশологи, утверждение, история, антропология, этнология, литература, лингвистика, фольклор, сравнение, культурология*